U sjeni izlazećeg sunca - kulturološki i modni aspekti između Koreje i Japana do kraja drugog svjetskog rata

Lacić, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:201:074242

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

TEKSTILNO -TEHNOLOŠKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

U SJENI IZLAZEĆEG SUNCA:

KULTUROLOŠKI I MODNI ASPEKTI IZMEĐU KOREJE I JAPANA DO KRAJA DRUGOG SVJETSKOG RATA

IN THE SHADOW OF THE RISING SUN :

CULTURAL AND FASHION ASPECTS BETWEEN KOREA AND JAPAN TO THE END OF THE SECOND WORLD WAR

Izradila:Valentina Lacić

Zagreb, rujan, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

TEKSTILNO -TEHNOLOŠKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

U SJENI IZLAZEĆEG SUNCA:

KULTUROLOŠKI I MODNI ASPEKTI IZMEĐU KOREJE I JAPANA DO KRAJA DRUGOG SVJETSKOG RATA

IN THE SHADOW OF THE RISING SUN :

CULTURAL AND FASHION ASPECTS BETWEEN KOREA AND JAPAN TO THE END OF THE SECOND WORLD WAR

Mentor: prof. dr. sc. Žarko Paić Valentina Lacić, 11052 /TMD-TKM.

Zagreb, rujan, 2019.

Temeljna dokumentacijska kartica

Ovaj rad izrađen je na Zavodu za dizajn tekstila i odjeće, Tekstilno-tehnološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: pod mentorstvom doc. dr. sc. Alice Grilec, u akademskoj godini 2018./2019. Rad sadrži: stranica, slike, literaturna navoda.

• Članovi povjerenstva:

1. izv. prof . dr. sc. Katarina Nina Simončič, predsjednik

2.prof. dr. sc. Žarko Paić, član

3. izv. prof. dr. sc. Martinia Ira Glogar, član

4. izv. prof. mr. um. Jasminka Končić, zamjenik člana

• Datum predaje rada :

• Datum obrane rada:

SAŽETAK:

Dvije zemlje, dvije različite ali usko povezane kulture. Utjecaj jedne zemlje na kulturu druge zemlje tema je ovog rada. Japan i Koreja te koliko jedna država ima utjecaj na kulturu druge države u umjetnosti, od kojih je performans jedan od najvažnijih aspekata ovog rada. Obratit ćemo pažnju na njihovu pojedinačnu kulturološku evoluciju , te njihovo odijevanje kroz povijest. Zašto se dotičem ove dvije države kao teme mog znanstvenog rada? Što točno želim predstaviti svojim radom? U ovom radu želim predstaviti druga lica država koje , bude u svima nama znatiželju i mističnost.

Ključne riječi: Japan, Koreja , performans, odijevanje, kultura

ABSTRACT:

Two countries, two different but closely connected cultures. The influence of one country on the culture of another county is the theme of this paper. Japan and Korea and how much one country has an influence on another country's culture in art, in which performance is one the most important aspects of this work. We will focus to their individual cultural evolution and their dressing throughout the history of it.Why do I touch these two countries as the topics of my scientific work? What exactly do I want to present with my work? In this paper I want to introduce other states or countries that, there is curiosity and mysticism in all of us.

Keywords: Japan, Korea, performance, dressing ,culture

SADRŽAJ:

I.Uvod.....5

II. Priča o dvije države.....6

III.Kultura odijevanja……..….....10

III.I.Hanbok ….....10

III.II.Kimono…..12

IV.Performativne umjetnosti.....15

IV.I. Performativne umjetnosti u Japanu……15

IV.II.Performativne umjetnosti u Koreji…….23

V.Religije.....26

V.I. Religije u koreji.....26

V.II. Religije u Japanu……31

VI. Životopis……41

VII.Zaključak.....42

VIII.Literatura.....43

IX. Popis slika.....44

I. Uvod:

U ovom radu želimo se dotaknuti utjecaja jedne države na drugu, sa kulturološke strane. Uz kulturološku stranu želimo proučiti odijevanje u ove dvije države te da li je kulturološki utjecaj jedne na drugu državu utjecao na njihovo odijevanje kroz povijesne promjene i izmjenjivanje vlasti. Od tri kraljevstva Koreje do jedne države na otoku odvojene od kopna, sve do pokušaja prodora otoka na kopno i iskorištavanje druge države u svoju korist. Miroljubivost i jednostavnost ove dvije države kroz povijest nisu bile takve kakve se danas predstavljaju. Iako u današnje vrijeme u očima drugih između Japana i Koreje odnosi su više nego dobri , no ako se nađete u te dvije zemlje na neke teme i neodgovorna pitanja i dalje se javljaju stare tenzije. Moda koja privlači uzdahe uz svu tu jednostavnost i ljepotu korištenjem velikog izbora boja. Koliko kulture ovih država predstavljaju jednostavan život koji je glavni primjer za postizanje unutarnjeg mira toliko su i teške za shvatiti. Konzervativno stajalište u kojemu poštovanje nije nešto što se stječe kroz vrijeme i rad , nego na osnovi godine rođenja ili materijalnog statusa. Kako takvo jedno društvo uspijeva napraviti savršeni balans između tradicije i modernog života, te tradicije i agresije. Kroz religije koje posjeduju najveći utjecaj za njihov razvoj kao države ,te kao društvo. To su samo neke od točaka kojih se želimo dotaknuti i obraditi u ovom radu.

II. Priča o dvije države:

Želimo li započeti raspravu vezanu za odnose između Koreje i Japana kroz povijest te njihov međusobni odnos i utjecaj na kulture i dotaknuti se teme da li je taj odnos utjecao na modu i odijevanje morat ćemo započeti sa prvim susretima. Ove dvije zemlje poznate su kao zemlje duge povijesti koju nose svaka sama za sebe sa pričama, legendama i mitovima na kojima stvaraju sami svoje temelje za buduće razvijanje. Razdoblje do kojeg ćemo se baviti je kraj drugog svjetskog rata u kojemu Japan iako jaka sila izlazi kao gubitnik , što za jednu zemlju kao što je Japan nije najbolja stvar koja im se dogodila u cijeloj svojoj uzvišenoj povijesti. Japan koji je poznat po ljudima koji žive mirnim životom te rade cijeli svoj život , i nije baš toliko miran. Sa druge strane imamo Koreju koja je smještena na poluotoku te je povezana sa kopnom kao zemlja koja upoznaje različite kulture te je također poznata kao zemlja koja se odlikuje mirnim i radišnim životom , temelji se na učenju da je mir upravo ono što je potrebno za dobar i zdrav život. Koliko život na otoku može utjecati na mentalitet ljudi u negativnom smislu, te koliko život povezan na kopnu može utjecati na promjene i razvoj samo neke su od činjenica koje ćemo se spomenuti u ovom radu.

Kroz povijest Japan je poznat kao zemlja koja je zatvorena na jednom otoku te tako zatvorena živi u svome malom svijetu koji nije imao doticaj sa ostalim kulturama, tako i njegova mitologija temelji se na stvaranju savršene nacije koja je iznad svih. Po legendi koja se spominje o stvaranju života na zemlji možemo potvrditi egocentričnost naroda. Po legendi nastanka zemlje bogovi *Izanagi* i *Izanami* sklapaju brak u kojemu dobivaju zadaću stvoriti savršenu zemlju i savršeni narod koji će vladati drugim. Njihovim brakom dolazi do rađanja Japana koji je stvoren sa namjerom, te tijekom odnosa dolazi do slučajnog rasipanja te tim rasipanjem nastaje ostatak svijeta , te samom tom legendom dolazimo do zaključka da su svi ispod Japana. Zanimljivo je to da tek nakon što dolazi do rađanja Japana dolazi do rađanja božice *Amaterasu* koja je poznata kao božica sunca , tada dolazi do stvaranja neba. Izravni nasljednik božice sunca smatra se prvi japanski car *Jimmu Tenno*. Sa ovakvim počecima dolazimo do zaključka da japanski car je taj koji vlada svim nacijama na svijetu. Car je onaj koji stoji najbliže suncu te kao takav je nedodirljiv. Takvo učenje prenosi se iz generacije u generaciju te takvo razmišljanje japanski narod ima i ne mijenja. Iako kako smo rekli gledanje

na Japan u današnje vrijeme temelji na miru i radišnosti , i većinom gledamo kao same pozitivne strane , za ovaj narod je potrebno samo jedno javljanje cara ne bi li se promijenilo razmišljanje jednog naroda. Tu je ono što je fascinantno za ovaj narod , a to je da jedna osoba utječe na mentalitet cijele zemlje. Kako navodi Syngman Rhee (Ree,2017 ,17.) :

"Svaki Japanac učen je vjerovati kako je on više ili manje bog, jer pripada božanskoj rasi, Yamato. Svako dijete raste sa vjerovanjem da (1) car Japana je jedini božanski vladar, (2) Japan je božanska zemlja, (3) ljudi Japana su jedini božanski narod , stoga Japan mora biti svjetlost svijeta."

Sa druge strane imamo Koreju koja je bila poznata pod svojim drugim imenom koje je bilo "zemlja jutarnjeg mira". Za razliku od japanskih mitologija o stvaranju zemlje korejska mitologija se temelji na različitim mitovima koji su povezani sa različitim provincijama, no svima im je zajednička mitologija jedanog osnivača zemlje koja je zajednička svim mitovima, a to je ona o prvom caru koji je stvorio prvu zemlju koja postavlja temelje današnje Koreje. Car *Dangun Wanggeom* poznat je kao prvi osnivač te nasljednik svog djeda poznatog kao "gospodar neba" , a njegov otac je taj koji je spojio cijelo društvo , tako on postaje car koji na kraju postaje samo božanstvo svojim životom. Kroz cijelu povijest Koreja je poznata kao zemlja štovanja svih bića na svijetu. Čak i u Koreji imamo situaciju štovanja cara kao božanstva, no to božanstvo nije bilo toliko uzvišeno kao na japanskom otoku. Kroz povijest Koreja je bila poznata kao zemlja koja nije toliko sklona ratovanju , nego se više temeljila na sklapanju mirovnih sporazuma u kojemu niti jedna strana nije bila u gubitku. Sa druge strane Japan je bio taj koji doticanjem kopna u sporazumu sa Korejom postaje pohlepna te stvara želju za širenjem. Iskorištavanjem takvog razmišljanja kakvo ima Koreja .Japan uspijeva izboriti izlaz na kopno u razdoblju rusko-japanskog rata. Takvim doticanjem kopna dolazi do japanske želje za širenjem. Sa takvom željom i japanskim stanjem uma dolazi do želje postizanja onoga za što je Japan stvoren. Vladanje ostalim nacijama kao uzvišeni i odabrani narod od bogova. Razdoblje koje dovodi u pitanje miroljubivo stanje uma jednog naroda drastično se mijenja u periodu prije drugog svjetskog rata. Tada dolazi do pokazivanja pravog lica Japana. Njegova želja za stvaranjem velikog imperija možemo isčitati iz odnosa prema visokim korejskim dužnosnicima uključujući cara (Clements, 2017,204.) :

"Posljednji korejski vladar prisiljen je abdicirati, zamijenjen je japanskim guvernerom. Korejski princ školovat će se na vojnoj akademiji u Japanu ,vjenčati će japansku princezu ,te će eventualno postati zamjenik generala japanske vojske. Japan u potpunosti preuzima vlast

na korejskom poluotoku 1910- karte iz tog perioda prikazuju Japan i korejski poluotok jednakom bojom ,kao jedna cjelina. "

Iako se na cijelu tu situaciju gleda negativno od strane Korejskog naroda postoje i neke pozitivne strane koje su izašle iz stvaranja velikog japanskog imperija . Najvažnije je ono u kojem dolazi do ukidanja ropstva. No jedna pozitivna stvar ne čini dobru promjenu. U vrijeme kada Japan predstavlja dobrog partnera istovremeno iskorištava narod bez pravog vođe. Iako nismo više imali ropstvo kakvo je bilo poznato ranije, sad imamo ropstvo koje je pod utjecajem druge nacije. Omalovažavanje naroda samo na osnovu njegovog porijekla i povijesti nije nešto što jedna miroljubiva nacija čini. Takve posljedice koje su nastale na mentalnoj razini jednog naroda nastavljaju se i u današnje vrijeme. Svaki krivi korak Japana u animaciji , filmu ili komentaru dovode do različitog tumačenja od druge strane , te samim tim potezima nije moguće doći do mira kakav se očekuje od dvije miroljubive države kojima svi zavide. Nakon što smo raspravili negativne utjecaje jedne države na drugu vrijeme je da se osvrnemo na pozitivne utjecaje . Pozitivne utjecaje možemo pronaći u religijama i performativnim umjetnostima gdje, jedna drugoj državi potpomaže te međusobno čuva kulturne vrijednosti. Performativne umjetnosti kao što je npr. *bugaku* koji dolazi sa korejskog poluotoka u Japan, najbolji je primjer izmjene kulture. Originalno ples koji se pojavljuje na korejskom dvoru sa budizmom dolazi u Japan te se izvodi na japanskom dvoru, jednako kako se izvodio u Koreji. Njegovo izvođenje u današnje vrijeme i dalje sadrži Koreju kao jednu stranu plesača koji izvode ples, dok se on već davnih dana prestaje izvoditi u svojoj zemlji , te o njemu su poznati samo zapisi. Drugi primjer pozitivnog utjecaja koji možemo spomenuti su religijski povezani. Ove dvije zemlje sadrže slično prakticiranje religija koje dolaze sa poluotoka na otok , no svatko ih prilagođava sebi. Budizam koji je najutjecajniji u jednom trenutku postaje nepoželjan od strane korejskog kralja i vlasti , te se na korejski poluotok vraća japanskom okupacijom. To su samo neke od činjenica koje možemo navesti o ovim državama, u nastavku ćemo se dotaknuti njihovih individualnosti , u kojima možemo jednostavno pronaći utjecaje jedne države na drugu.

III.Kultura odijevanja:

Kada se želimo dotaknuti odijevanja u ove dvije različite države i utjecaja jedne na drugu moramo se dotaknuti njihove individualne kulture odijevanja. Koliko odijevanje utječe na kulturu poretka u društvu te performativnu umjetnost, koja je neizmjerno važna za ovaj rad i kulturu odijevanja.

III.I. Hanbok i Koreja

Prva država kojom ćemo se baviti je Koreja te korejski hanbok (slika 1.). Kroz godine hanbok se je mijenjao. Od tri kraljevstva sve do današnje dvije Koreje. Prva tri kraljevstva poznata kao početak Koreje su Silla kraljevstvo , Baekje kraljevstvo te Goguryeo kraljevstvo. Hanbok je sličan u svim tim kraljevstvima no varira od detalja do detalja. Onaj hanbok koji nas interesira je onaj u vrijeme japanske invazije Koreje. Taj Hanbok je sve do današnjeg vremena ostao jednak te se nosi u posebnim i svečanim prilikama. Taj hanbok se sastoji od različitih dijelova. Ženski hanbok[1] se sastoji od dva glavna predmeta. Prvi dio koji se oblači kod ženskog hanboka je Jeogori. Jeogori je gornji odijevni predmet hanboka te se nosi još od razdoblja prva tri kraljevstva. Taj predmet je malo duži od običnog gornjeg predmeta više kao neka duža košulja . Od 15. st. se poprilično skraćuje od onog što je početno bio. U današnje vrijeme se pomoću vrpce slične mašni veže na prsima sa goreum-om. Prije se je ovaj dio vezao sa strana malim vrpcama. Goreum nije bio važan sam adi vezanja, na njega su se stavljali bogati ornamenti koji su pokazivali bogatstvo djeva koje su nosile taj hanbok. Chima je sljedeći odjevi predmet koji se nosio kod žena. To je suknja koja se nosila do dužine gležnjeva. Njezina dužina je u potpunosti nijekala žensko tijelo. Chima je bila spojena sa trakom koja bi se učvršćivala ispod grudi. Ona nije imala veličine te se stoga vezala oko prsiju. traka spojena na suknju zove se Heori-malgi a trake kojima se učvršćivala zovu se Heori-kkeun. Heori-kkeun mota se skroz oko heori-malgi tako da se ne bi vidjelo ispod jeogori-a. takve dimenzije suknje omogućile su ženama jednostavnije hodanje , te dovoljno elegancije za onog tko nosi hanbok.

1 Korean Foundation, Hanbok : Timless Fashion Tradition, Seoul Selection, Seoul, 2013., 26.-39.

Uz hanbok se vežu još mnogi detalji kao što su ukrasi za kosu posebni dijelovi jeogori-a , boje nošenja hanboka te mnoge druge stvari. Hanbok je bio jedan od glavnih znakova razlike između nižih i viših krugova društva. Jedna posebna skupina hanboka sa različitim bojom ovratnika mogao se nositi samo od strane žena višeg društva (yangban) u vrijeme Joseon dinastije[2]. Taj se poseban detalj zvao samhoejang jeogori. Na samhoejang jeogiri-u mogli smo uočiti na goreum-ubogate ornamente koji su bili rađeni od dragog i poludragog kamenja. Kako bi uspjeli razlikovati staleže žena moramo uočiti kako kod jeogori-a , git , goreum , rukavi i gyeot-magi (dio ispod ruku) su različitih boja i uzoraka. Hanbok koji je nošen od strane ostalih žena razlikovao se po tome da nije imao gyeot-magi te je sve bilo jednostavnijih boja bez uzoraka. Taj se hanbok zove banhoejang jeogori. Kod biranja najpopularnijih boja hanboka definitivno je predvodila boja crveno ljubičasta , te indigo plava. Te su dvije boje najbolje dočaravale ljepotu hanboka. Za supruge višeg društvenih slojeva popularni izbori za jeogori bila je žuta boja sa indigo plavom svilenom suknjom. U vrijeme kraljevstva Sille aristokrati su nosili nakit , dok u kasnije vrijeme to su predstavljali ornamenti te ukrasi za kosu. Boje kod nošenja hanboka varirale su ne samo po njenom materijalnom statusu, nego i sa njezinim statusom veze. Neudate žene nosile su žuti jeogori sa tamnocrvenom chimom. Mlade žene koje su tek ušle u brak nosile su jarko zeleni jeogori sa tamnocrvenom chimom. Iako su te boje davale neko značenje ženi , nisu bile ograničene samo na te boje. Žene nižih slojeva bile su ograničene sa izborom boja. Kod razlike muških i ženskih hanboka razlika je u par stvari. Prva je ta da je muški jeogori bio duži od ženskog te je dolazio do ispod struka , donji dio hanboka se zvao baji. Baji je bio jedan tip hlača koji se kao i chima dao prilagođavati vezanjem. U današnje vrijeme ljudi nisu ograničeni određenim uzorkom ili bojom hanboka te im je pružena sloboda izbora.

2. Chang , Kwon Oh, *Korean Costumes during the Chosun Dynasty*, Hyunam Publishing, Seoul, 1998. , 124.-134.

Slika 1.

III.II. Kimono i Japan

Nakon što smo se bavili odijevanjem u Koreji , bavit ćemo se odijevanjem u Japanu. Najpoznatiji odjevni predmet koji se nosio u Japanu kroz povijest je kimono (slika 2.). Kimono[3] je odjevni predmet u obliku slova T , koji je ravno rezan od jednog komada tekstila. Ovaj se odjevni predmet nosi i u današnje vrijeme jednako kao i kod hanboka. Kimono se sastoji od dvije riječi a one su "ki" koja znači nositi , i "mono" koja znači stvar. Dakle u doslovnom prijevodu kimono znači stvar za nošenje. Kimono se nosi u posebne prilike

festivala , vjenčanja i posebnih obreda, dok starije generacije nose kimono svakodnevno. Dužina kimona se prilagođava do dužine gležnjeva. U muškoj situaciji kimono je do gležnjeva, a u ženskoj situaciji imamo poprilično dug kimono koji se veže oko pasa te se namješta kako bi dužina bila do gležnjeva. Ovratnik se namješta kako bi se bolje vidjela stražnja strana vrata. Prilikom oblačenja kimona preklapanje sa lijevom stranom desnu je glavno pravilo osim u slučaju kada je riječ o pokojniku.Za pričvršćivanje kimona se koristi obi. Prilikom namještanja obi-a prvo se namješta kimono tako da se višak veže vrpcom , zatim se smješta plastika na područje abdomena , u ranije doba umjesto plastike korišteno je drvo kao potporanj, kako bi se postigla čvrstoća prilikom namještanja obi-a. Vezanje obi-a pomaže pri stvaranju ravne figure te jednako kao i hanbok negira tjelesnu figuru. Obuća koja se nosi uz kimono su tradicionalna obuća zori ili geta, te prilikom nošenja te obuće su potrebne čarape koje imaju prorez između palca i kažiprsta , kako bi omogućile jednostavnije nošenje obuće. Te se čarape zovu tabi. Ostali dijelovi kimona na koje nalazimo su han-eri koji predstavlja ovratnik. Kasane-eri je ovratnik u boji koji se nosi preko han-eri , te se nosi kod svečanosti i ceremonija. Sode su rukavi koji većini slučajeva nose malo preko zglobova. Tamoto predstavlja donji dio rukava u koje je moguće čak pospremiti neke privatne sitnice. Ohashori je područje ispod obi-a te pomoću njega se miže namještati dužina kimona. Suso se zove rub kimona. Kod neudatih djevojaka do dvadesete godine rukavi na kimonu sežu dužine do poda , no čim pređu određene godine prestaju nositi takav kimono. Naziv takve vrste kimona je furisode. Što se tiče dužine rukava , ona nije uvijek bila toliko duga sve do Edo perioda kada dužina dolazi do one kakvu ima sad. Smatra se da kimono potječe sa prostora Kine , te da se prije nosio kao donje rublje te preko njega pregaču koja se zvala mo. U današnje vrijeme radi jednostavnosti i prozračnosti većina ljudi nosi yukatu. Yukata je jednostavni ljetni kimono rađen od svilenkastog pamuka. Ime mu dolazi od odjeće nošene poslije kupanja iz Edo perioda, te Yu znači vruća voda na japanskom. Tomosode je svečani kimono za udate žene. Ovaj kimono je jednobojan sa uzorcima na dnu kimona. Crni tomosode kimono se zove kuro-tomesode, dok sve ostale boje se nazivaju iro-tomesode. Najelegantniji je kuro-tomesode jer on nosi na sebi obilježja pet obitelji te je taj kimono i najcjenjeniji kod udatih žena. Za one žene koje imaju jedan do tri obilježja nose iro-tomosode kimono. Kako smo ranije naveli furisode predstavlja kimono za neudate žene , te one koje postaju punoljetne. Boje na ovom kimonu su šarolike te se ovaj kimono nosi u situacijama gdje djevojka postaje punoljetna ili ima neku važnu promociju. Iromuji ili jednobojni kimono. Kod ovog kimona rank osobe varira sa količinom detalja na ukrasima. Ovaj kimono je također svečani kimono , te radi svoje skromne estetike ljudi ga često nose na čajanke.

Komon je kimono koji je potpuno prekriven uzorcima koji se ponavljaju. Ovaj stil se smatra manje svečanim te ga ljudi nose u svakodnevnim prilikama.

Muški formalni kimono zove se montsuki-haori-hakama. Ova vrsta kimona za muškarce je najsvečaniji koji postoji u današnje vrijeme. U vrijeme Edo perioda nosili su ga nisko rangirani samurai. Pet obiteljskih obilježja na paru crnog kimona te haori ogrtača , nošen sa hakama suknjom postaje glavna formalna odjeća Meiji perioda. Mon ili obiteljsko obilježje nalaze se na ramenu, može ih biti od jednog , tri, pet ili pak više. Što više obiteljskih obilježja možemo pronaći na kimonu taj kimono predstavlja svečaniji kimono. Kako smo ranije spomenuli haori , on nam predstavlja kratki kaput koji se nosio preko kimona , ovratnik bi se savio prilikom nošenja. Haori nije ograničen samo na muški odjevni predmet, njega nose i žene. Haori-himo je vezica sa resama koja se mota oko haori-a. Umanori-bakama je odvojena suknja slična hlačama rađen od svile koja se zove sendai-hira.

Slika 2.

3.Hiromi, Ichida ,An Illustrated Guide to Japanese Traditional Clothing and Performing Arts, Tankosha Publishing Co., Tokyo, 2017, 12.-23.

IV. Performativne umjetnosti:

Performativne umjetnosti na korejskom poluotoku , te japanskom otočju u svojim počecima povezuju se sa prvim štovanjima i religijama. U kasnije vrijeme izvode se u svrhu zabave pučanstva. Koliko religije povezuju Japan i Koreju te oblikuju njihovu kulturu , tako i kroz performativne umjetnosti možemo uočiti utjecaje ove dvije države jedne na drugu

IV.I. Performativne umjetnosti u Japanu:

U pretpovijesno doba ples je služio kao intermedijalni prostor u kojem su ljudi komunicirali sa bogovima u Japanu i šire. Jedan od plesova koji je služio toj svrsi bio je i *kagura* ples koji je prema prvim znanjima služio kao ples koji se izvodio na carskom dvoru ili selima još prije pojave Shintō hramova. Svrha tih plesova bila je uprizorenje ili molitva za povoljnost koji je privlačio božicu sunca Amaterasu iz špilja davne mitologije. Ovaj ples se izvodi i dan danas te možemo prisustvovati takvom plesu. Jedina razlika kagura plesa danas i od prije 1 500 godina je ta da je ples iako sadržava mnoge originalne značajke tokom generacija se mijenjao te je postao puno sofiticiraniji i detaljniji te je popraćen glazbalima kao što su bubnjevi , gongovi i flaute.

Sljedeći ples koji se javlja u isto vrijeme kada i kagura ples je *dengaku* . ovaj ples se javlja u selima te su ga izvodili seljaci u vrijeme nove godine ili rano ljeto tijekom sezone sadnje reži ne bi li žetva bila dobra. U 14. st. ovaj ples se prebacuje u gradove te se nastavlja izvoditi u svrhu zabave u izvedbi ovog plesa koriste se šarena pokrivala za glavu te bubnjevi , gongovi i flaute.

U razdoblju 7. st. dolazi do prodora od strane Kine i Koreje u Japan te tim prodorom dolazi do budizma i njegovih vjerskih plesova. Jedan od onih koji su tako prodrli u Japan te sa sobom donijeli umijeće vjerskog plesa budizma bio je Mimaji u Japanu poznat kao Mimoshi . On sa sobom u Japan donosi budistički ples zvan *gigaku*. Čak smo upoznati i sa točnom godinom kada Mimaji uspostavlja školu za učenje tog plesa u Japanu a to je 612-a. ta škola ne samo da je služila za uvježbavanje plesača nego i za uvježbavanje muzičara koji su sudjelovali u tom plesu. Ostali performeri koji su pozvani iz Kine i Koreje dolaze iz tadašnjih područja Baekje i Gogurŷeo prostora dva od tri kraljevstva Koreje. Gigaku maske (kao i današnje korejske folk

maske) prekrivale su cijelo lice. Izrezbarene i lakirane drvene maske njih čak 223 (najviše ih se nalazi u Shōsō skladištu u Nani) datira još od ranih perioda 7. st.. To su izvrsni primjeri umijeća izrade maski sa jakim izrazom i predivnom izradom. U jednom opisu *gigaku* se navodno sastoji od prenošenja sa koljena na koljeno te se ti likovi i maske nasljeđuju. Ti zapisi o nasljeđivanju datiraju još od 13. st.. te maske predstavljaju dostojanstvenike Aryana koji se zovu Baramon (također Barham radi izvornosti koja je iz Indije) , zatim neustrašivi hrvač, budistički redovnik, princeza od carstva Wu u Kini , zlostavljača, pohotnog starca i ostalih. Neke scene u izvođenju *gigaku* plesa su ozbiljne tematike dok druge služe zabavi šireg pučanstva.

Sljedeći ples koji se pojavljuje sa korejskog dvora iako tamo više nije toliko pristupljen kao što je još uvijek u Japanu je *bugaku*[4]. *Bugaku* je ples je došao sa korejskog dvora no u Japanu dolazi do prihvaćanja i personaliziranja za japanski dvor. Dolaskom *bugaku* na japanski dvor dolazi i do kraja izvođenja *gigaku* kao glavnog plesa carskog dvora , te *gigaku* nestaje kao glavni ples u izvođenju te se pojavljuje tek u 12. st.. Izvođači *bugaku* plesa izlaze sa dvije strane pozornice. Sa desne strane pozornice ulaze plesači odjeveni u narančaste ili crvene kostime te su predstavljali Indiju ili centralnu Aziju ili pak Kinu. Sa lijeve strane su ulazili plesači odjeveni u zelene i plave kostime te su predstavljali Koreju i Manchuriju. *Bugaku* se često izvodio u grupama od četiri, šest ili osam plesača koji su izvodili veličanstvene i namjerne pokrete koje su postepeno ubrzavali (jo-ha-kyu) . Oko 10. i 11. st. dolazi do novih kompozicija u izvođenju *bugaku* plesa. I dalje *bugaku* predstavlja nevjerovatnu prezentaciju starih kineskih, indijiskih i kojejskih plesova koji su se odavno prestali izvoditi u njihovim izvornim zemljama no u Japanu još uvijek čuvaju tu povijesnu baštinu.

Bugaku ples nije jedini koji dolazi iz Kine. Akrobacije ,žongliranje , hod po užetu i lutkarstvo je jedno od stotine zabava koje su došle u blizinu hramova za vrijeme festivala ne bi li privukle veliki broj ljudi. *Sanguku* su nazvani ti izvođači a danas se nazivaju *sarugaku* (doslovno prevedeno majmun, imitacija glazbe). Ove akrobacije su se izvodile uz bubnjeve *denguka* te su izvodili kratke izvedbe koje su se sastojale od izvedbi i dijaloga, mimike , pjevanja i plesa. Negdje u 14. st. glumac iz Nare imena Kan'ami u svoju izvedbu ukomponirao je ples (kuse-mai ili kowaka-mai) te je time po prvi put ostvario mogućnost da dramatični ples može postati nešto što će se nastavljati generacijama.

4.Hiromi, Ichida ,An Illustrated Guide to Japanese Traditional Clothing and Performing Arts, Tankosha Publishing Co.,Tokyo,2017, 100-111

Ispreplitanje plesa , dramskog nastupa i glazbe postaje danas znan sarugaku-no-no ili jednostavno Noh(no). Ta kombinacija pokazala se povijesno važna za japansku performativnost jer time je uspostavljena revolucionarna japanska umjetnost teatra.

IV.I.I. Noh teatar ili plesna drama

-*Noh* teatar[5] ili kako se u Japanu kaže *No* teatar jedan je od najstarijih oblika teatra u svijetu. *Noh* dolazi od riječi *No* koja predstavlja talent umijeće te značenjem ne ide daleko od zapadnjačke drame. Razlika između zapadnjačke drame i *noh* teatra je ta da glumci nisu predstavnici nekog lika nego pričaju priču publici , te njihovi pokreti daju značenje svojoj priči te tako prenose poruku osim samog glumljenja iste poruke. U *noh* drami se ne događa puno toga te efekt koji ostavlja na gledatelje je manje prisutan od zapadnjačke drame. Ono što je privlačno kod *noh* drame su vizuali.

Noh se razvija u vrijeme Muromachi perioda. Iako ima zvučnu glazbu i pokrete ono što je ostavljalo dojam na gledatelje bili su kostimi. Izvođači su nosili različite kostime i maske ovisno o ulozi koju su glumili. Mi ćemo u ovom seminaru raščlaniti četiri kostima koja se najčešće koriste u noh drami.

Prvi kostim kojim ćemo se baviti je kostim žene – *yuya*. Ovaj se kostim sastojao od maske, lepeze, kimona, podkimona te trake za kosu. Kimono koji se nosi zove se *karaori*. To je kimono koji se najčešće nosio od strane mladih dama ili mladih aristokratkinja. Najčešće ima motive iz prirode kao biljke , cvijeće i valove. Podkimono ili kimono koji se nosi ispod zove se *surihaku*. Ovaj je kimono ukrašen zlatnim i srebrnim lišćem. Kod ovog tipa kimona jedino što je vidljivo na površini je ovratnik. Ipak u nekim dramama gdje žena glumi demona zna otkriti cijeli gornji dio kimona kako bi predstavila ekspresiju buntovništva. Treći dio kostima koji se nosi je ukras u kosi. Traka za ženske likove koja se veže od iza tako da je samo taj dio zategnut dok ostatak visi sa stana , postoje različiti uzorci i boje. Taj ukras se zove *kazura-obi*.

Drugi kostim kojim ćemo se pozabaviti onaj je plesača, duha *Izutsu*. Osim nekih dijelova koji se ponavljaju kao i kod prvog kostima a to je *surihaku*, ovaj kostim se sastoji od još različitih dijelova. Osim maske možemo uočiti *choken*. Prepoznatljiv nohov široki rukav i ogrtač. Najčešće napravljen od tankog materijala, kao svilena gaza, popraćena zlatno srebrnim nitima i uzorcima. Sadrži dekorativne niti koji se zovu *tsuyu* na grudima i rukavima. *Nuihaku* je donji kimono koji se najčešće nosi omatanjem rukava oko ruku da izgleda uže. Ukrašen je uzorcima lišća , vode i cvijeća. Munehimo je traka koja se koristi na grudima često slična onim trakama

na *choken* rukavima. *Kikutoji* je traka povezana na vrhu rukava. Prije su korištene za zatezanje rukava dok sada služe samo ornametalnoj svrsi.

Treći kostim je kostim samuraja -Minamoto Yoshitsune u *yashima*. Ovaj kostim se osim rekvizita lepeze i mača sastoji od pet glavnih dijelova. Prvi je *happi. Happi* je tip japanskog plašta. U *noh* predstavama bio je bogato ukrašen. U predstavama je najčešće oblačio opasne , zle likove kao što su demoni i *tengu* goblini. Atsuita je kimono koji su najčešće nosili muškarci i demoni u predstavi. Ako je kimono bio crvene boje predstavljao je mlađu osobu. *Hangire (hangiri*) su hlače do dužine zglobova ili hakama. Ima široke otvore te ako se ne kreće izgledaju kao haljina, sa jakim i ekspresivnim uzorcima. Koshi-obi je traka koja se koristi oko struka. Ušiven je na dva mjesta ne bi li ostao na mjestu prilikom izvođenja predstave. Nashiuchi-eboshi je meka zaštita za glavu koja se koristila ispod kacige. Postoji mnogo različitih zaštita koje su se nosile ispod kacige.

Četvrti i posljedni kostim kojim ćemo se baviti je onaj starca – Koi-no-omoni. Ovaj kostim se osim već gore navedenih dijelova kao što su *atsuita, chukei i kosihi-obi*-a sastoji još do *mizugoroma* i *jogamia*. *Mizugoromo* je kimono širokih rukava za pučane , napravljen od jednobojne tkanine te se zovu *shike-mizugoromo* , a oni kod kojih krajevi rukava su još širi zovu se yore-mizugoromo te predstavljaju najniži stalež. *Jogami* je stil uređivanja kose u *noh* predstavama. Za to su korištene perike rađene od konjskih repova. Sve je ručno stilizirano i vezano ne bi li se dobio stil kakav se traži.

Poznate maske koje se koriste u predstavama zovu se omote. Ove maske su zanimljive iz razloga da ovisno iz kojeg smjera promatramo masku ona mijenja svoj izraz. Maske variraju od mladih do starih izraza. Neke od maska su i ove:

Ko-omote -maska mlade i nevine žene , ona nosi nevinost na licu. Starija verzija jednakog lika zvala bi se *waka-onna*.

Fukai – maska žene srednjih godina. Često koristimo ovu masku ne bi li prikazali sliku tragične majke, stoga ta maska koristi neku vrstu patnje na svom licu.

Yase-onna – maska duha koji luta ili netko tko pati u paklu.

Uba – maska elegantne starije gospođe.

Okina / hakushikijo – maska sa velikim borama. Predstavlja starca. Predstavlja se kao slavljenička maska te predstavlja sreću. Maska okina se pojavljuje na svim slavljeničkim i festivalskim priredbama jer predstavlja slavlje i sreću.

Hannya- maska sa rogovima za ženu koja se pretvorila u demona radi svoje bolesne ljubomore. Sa sobom ova maska nosi depresiju i zamjeranje.

Tobide - maska demona kod kojeg oči ispadaju vani. Demoni u noh predstavama su nadrealno snažni te predstavljaju likove koji su postali duhovi ili čudovišta.

Obeshimi – maska tengu goblina. U japanskim jeziku heshimu znači prestrašiti nekog krađom poljupca u patnji. Ova maska najčešće je predstavljala boga smrti ili demona.

Mjesto izvođena noh predstava je vanjski prostor. Jedino što je smo imali krov za natkrivanje i stupove. Na pozornici su bili svi predstavljeni glazba i izvođači. Kao i u ostalim ranije navedenim performansima glazbala su činila veliku ulogu. Kod noh teatra nalazimo veliki bubanj *(taiko*) , flautu *(fue/nokan*) , male ručne bubnjeve *(kotsuzumi*), te velike ručne bubnjeve *(otsuzumi*).

Za vrijeme Meji ere i pada feudalizma dolazi do skore propasti Noh teatra no zahvaljujući par zvučnih i poznatih izvođača uspio se očuvati do dana današnjeg.

IV.I.II.Kabuki

Kabuki je jedan od najpoznatijih primjera japanske teatralnosti u svijetu radi egzotičnosti gejša koje sudjeluju u izvedbi predstava.Ona se isprepliće sa glazbom , visoko stiliziranim plesom , te nevjerovatnim kostimima. U početku je trebao predstavljati ne konvencionalne i šokirajuće likove u ovakvoj vrsti izvedbe. U današnje vrijeme *kabuki* se piše sa tri japanska znaka , te svaki od njih nosi jedno značenje: "ka" pjesma, "bu" ples i "ki" vještina. U *kabuki* predstavama dolazi do većeg korištenja vokalnih vještina koje se isprepliću sa plesom, te ima manje glumačka obilježja te se više svodi na jačinu riječi pjesama. Glumci koji se pojavljuju u *kabuki* predstavama nastavljaju sa nasljeđivanjem sa koljena na koljeno , tako izvođači predstava iza svog prezimena stavljaju broj ne bi li se znalo o kojoj je generaciji riječ.

5.Hiromi, Ichida ,An Illustrated Guide to Japanese Traditional Clothing and Performing Arts, Tankosha Publishing Co., Tokyo, 2017, 76.-99.

Kabuki[6] se pojavljuje od ranog 17. st. kada je ženska plesačica imena *Okuni* (koja je pohađala veliki hram u Izumu) postigla popularnost ismijavanjem budističkih vjernika. Ona je tako skupila skupinu ženskih izvođača koje su svojim plesom i dramom zabavljale širu japansku publiku. Senzualno i kontroverzno ponašanje glumica koje je bilo vezano i uz prostituciju dolazi do zabrana izvođenja predstava od strane žena te od 1629-e ženama je zabranjeno nastupanje. Mladi dečki obučeni u žene tada preuzimaju ženske uloge , no ova vrsta nije potrajala dugo te opet dolazi do zabrana 1652-e zbog kršenja morala naroda. Napokon dolazi do preuzimanja starijih muškaraca u izvođenju predstava te taj način ostaje do dana današnjeg gdje *kabuki* preuzima samo mušku zabavu . *Kabuki* postaje mnogo sofisticiraniji i gluma postaje mnogu suptilnija nego što je prije bila.

Kabuki se pojavljuje u Edo periodu te ćemo predstaviti par primjera koji predstavljaju kostime ljudi koji su ih nosili te neke od svakodnevnih primjera koji su se nosili u tom periodu.

Tsukkorobashi- konkubin u "Koibikyaku Yamato Orai" je nasljednik bogatstva koji je drag ali ignorantan prema stvarnom svijetu. Ovaj se lik pojavljuje u predstavama predstavljajući svakodnevni život u Edo periodu. Njegovo ime znači " netko koji lagano padne ako ga malo gurneš po ramenu". Osim *kaku-obia* (muški obi) i *tabako-ire* (torbice za duhan) postoje četiri glavna obilježja ovog lika. Prvi je *kinagashi* ili kimono bez Hakama gornjeg vezanja. Ovakav kimono se nosio svakodnevno u Edo periodu. *Chon-mag*e (muška punđa) je tradicionalni stil nošenja punđe koja je imala obrijan prednji dio glave ostatak kose je nauljen i napravljen u kratki visoki rep koji se zove *mage* ,te je savijen ne bi li napravio punđu. Bin su stilizirani pramenovi sa obije strane lica. *Shike* predstavlja kosu stiliziranu sa obije strane glave.

"Kotobuki Soga no Taimen" Soga goro tokimune – Samurai – kostim glavnog plesača samuraja koji je predstavlja povijesne samuraje pri izvođenju starih ličnosti. *Kamishimo* (formalna odjeća za samuraje) je tradicionalna odjeća za samuraje te se sastoji od gornje haljine koja se zove *kataginu* i *hakama. Naga-bakama / hiki-bakama* (duga razvojena suknja) duga *hakama*. Jedna strana uvijek se vuče po podu prilikom hodanja. *Kumadori /mukimi-kuma* (kumadori šminka) je prepoznatljivi način šminkanja , često nošena pri izvođenju bombastičnog *aragoto* repertoara. Naglašava vene i mišiće. Boja šminke ovisi o ulozi. Plava predstavlja zlikovca dok crvena jakog i poštenog mladića.

6.Hiromi, Ichida ,An Illustrated Guide to Japanese Traditional Clothing and Performing Arts, Tankosha Publishing Co.,Tokyo,2017, 116-132

"Haradashi"- Narita Goro – "shibaraku" -sporedni negativac u *kabuk*i predstavi. Ime mu dolazi od otkrivanja svog crvenog trbuha. Glavne negativne uloge zovu se *jitsuaki* dok su sporedne kao *haradashi* još nazivane *hagataki*. Njegov kostim se sasvim razlikuje od ranija dva kostima te ima pet odjevnih predmeta i detalja. *Agattsura* (crveno lice) odnosi se na šminku kojom glumac pokriva lice. Takav način nanošenja šminke većinom je bio povezan sa manjim negativnim ulogama. *Chakuniku (* odijelo za tijelo) nosi se ispod *kabuki* kostima i predstavlja tijelo lika. Postoje različita odijela ,neka imaju tetovaže ili su kompletno bijela , što predstavlja napudrano tijelo glumca prilikom nošenja. *Niku-juban* (mišićno odijelo za tijelo) je tip *chakunikua*, podstavljen sa pamukom , te predstavlja jaku građu lika. *Sanriate* (trokutasti ogrtač) je vezan malo iznad koljena da bi prekrilo oznake korištenja posudica za izvlačenja boli kod lika. U Edo periodu korištenje *vakum* posudica za izvlačenje boli bilo je jako popularno jer mobilnost osobe je bila najznačajnija stvar u životu iste . Ita-bin je način stiliziranja kose tako da je kosa na tri mjesta natapirana da stoji ravno te je prednji dio glave bio obrijan.

Akahime -Hashihime – "Imoseyama Onna Teikin" – aka znači crveno na japanskom a pošto princeze najčešće nose crveni kimono u kabuki predstavama , tako je i *akahime* postao glavni naziv za ulogu princeze. Crvena boja predstavlja nevinost ali predstavlja i strastvenu i romantičnu ulogu mlade žene. Osim *kaishi* papirnatog ubrusa , *furisode* formalnog kimona za neudane žene sastojao se od još tri odjevna komada. *Shigoki-obi /kakae-obi* pojas je koji je korišten za motanje oko struka te se u njega stavljala odjeća kako bi se mogla postići željena dužina kimona. Visoko pozicionirane žene u Edo periodu često su nosile ovaj kimono u unutrašnjosti doma, kada bi izlazile izvan doma skraćivale bi dužinu kimona ne bi li bilo lakše kretati se. *Maruguke* je tip obi pojasa koji je bio usko uže koje bi se vezalo po sredini *obia* napravljen od pamučnog materijala. Ovo je jedini tip obi pojasa koji se koristio u kabuki predstavi. Fukiwa gin no maezashi je ukras za kosu za princeze te podsjeća na krunu. Sadrži motiv cvijeća. Iako se zove srebrni ukras na pozornici se većinom koristi papirnati i od tkanine koja imitira srebro.

Machi-musume- Yaoya oshichi – "Shochikubai Yuki no Akebono" -predstavlja običnu mladu djevojku koja za razliku od *akahime* nosi kimono sa običnim uzorkom koji je većinom na pruge i kockice. Ovaj odjevni predmet osim ukrasa u kosi koji je dosta jednostavniji sadrži još četiri odjevna predmeta. *Kihachijo* je gore naveden kimono sa žutim kvadratićima napravljen od svile. Ime mu dolazi od činjenice da je tkanina proizvedena na Hachijo otoku. Kuro-eri je ovratnik koji se prvotno koristio ja zaštitu od ulja i šminke , no kasnije dobiva ulogu modnog

dodatka u Edo periodu. *Fukiwata* je podebljanje na rubu kimona. Smatra se da je štitio od uništavanja tkanine prilikom hodanja , te da je služio kako bi težinom držao pravilno kimono. *Furisage* predstavlja viseći obi od straga. Kako bi se dobila dužina znalo se koristiti i dva obia.

Oiran- Yatsuhashi – "Kagotsububе Sato no Eizeme" – predstavljala je visokoškolovanu i predivnu kurtizanu , koja je nerijetko postavljala modne trendove u Edo periodu. Ova kombinacija ima četiri odjevna predmeta koja su privlačila poglede javnosti. Manaita-obi nošen je kad je kurtizana prolazila put od svog doma do kuće čaja kako bi poslužila goste. Kako bi zadivila druge ovaj obi je bio izrazitih motiva te se vezao sa prednje strane ne bi li izazvao divljenje prolaznika. *Docuhagi* je visoko dekorativan kimono koji se nosio na *orian* paradama između njezinog doma i kuće čaja. U kući čaja nosio se jednostavniji kimono. *Bekko no kamikazari* je ukras za kosu koju su nosile prostitutke tako i *orian* djeve koji je bio napravljen od školjki. Pošto su se školjke dobivale iz tropskih regija siromašnije prostitutke su nosile jeftine imitacije od konjskih opanaka. Samba-geta je obuća na vrlo visoku platformu koja je nerijetko zahtijevala pomoć nižih gejši u hodu. Ova obuća se nosila ne bi li gejša *oiran* ispratila svoje goste te je hodajući u njima radila male i graciozne korake.

Kabuki pozornice su bile visoko uređene uz pomoć mnogih pomagala koji su pomagali u stvaranju boljeg dojma predstave.

IV.I.III. Bunraku

Bunraku[7] je lutkarska predstava koja svoj procvat i popularnost stječe u 19. st. do tada se odvijala u tajnosti. Prije se ovaj način predstave izvodio pod imenom *Ningyo Jyoruri*. U ovoj predstavi se koriste lutke uz pomoć naratora koji je pripovijedao i pjevao , njegovo ime bilo je *tayu*. Predstava je izvođena i uz pomoć *shamisen* izvođača. *Bunraku-ningyo* je lutka koja se koristila za predstavu radila se u polovičnoj visini živog čovjeka te je izgledala jednako kao neki od izvođača *kabuki* ili *noh teatara*. *Omo-zukai* glavni je lutkar koji je držao lutku te pripovijedao predstavu i događaje. *Butai-geta* su cipele koje je nosio glavni lutkar te su one služile lakšem pomicanju lutke od strane drugog lutkara.

7.Hiromi, Ichida ,An Illustrated Guide to Japanese Traditional Clothing and Performing Arts, Tankosha Publishing Co.,Tokyo, 2017,112-115

Hidari-zukai je ime za drugog lutkara on je bio odjeven u crninu prekrivenog lutka te je pridržavao lutku te joj pomicao lijevu stranu tijela. *Ashai-zukai* je naziv za trećeg lutkara koji je kao i drugi lutkar bio odjeven u crno odijelo on je pomicao noge lutke. Crno odijelo koje su nosili drugi i treći lutkar zove se *kurogo.*

IV.II. Performativne umjetnosti u Koreji:

Kada se želimo dotaknuti performativnih umjetnosti u Koreji , kao i kod Japana počinjemo od samih početaka. Prvi počeci performativnih umjetnosti u Koreji datiraju još od prije 1000 godina prije Krista, te su povezani sa religioznim i običajnim ritualima. Služili su spuštanju nebeskih duhova na zemlju , te njihovom pomaganju ljudi. Kao i kod Japana glazba i performansi na dvoru su najpoznatiji u Koreji. Dolaze iz Kine , Manchurie i srednje Azije. Takve vrste plesova odvijale su se više od sedamsto godina u kraljevstvu Goguryeo-a. Takvi preformansi koji su se odvijali na dvoru zovu se *chiso* i *kajiso.* U kraljevstvu do Baekje predstavljen je ples od strane budista. Taj se ples odvijao uz pomoć maski jednak je *gigaku* plesu u Japanu , no ovdje se taj ples zove *kiak.* Taj ples je usko povezan sa Indijom i centralnom Azijom. Folklorni plesovi koji se pojavljuju na ovom području jedni su od najstarijih na svijetu datiraju još od trećeg stoljeća prije Krista. Njihovi ritualni plesovi koji se vežu uz maske ili maskirane lutke , jedne su od kulturno najbogatijih lutaka i plesova. ti su plesovi usko povezani sa štovanjem životinja duhova. Maske demona , životinja , medicinske maske , maske duhova nošene su od strane šamana koji su izvodili taj ples. Šamanizam je i dan danas prisutan u Koreji kao jedna od vjerskih praksi kod rješavanja loše sreće ili pak želje za boljim životom. Iako današnji šamani u Koreji ne koriste maske toliko koliko su koristili ranije , te su maske danas prisutne u svrhu zabave. Nažalost uz manjak spisa vezanih uz ranije performanse ,kako bi se opisale točne značajke te točni pokreti određenih plesova u ovoj situaciji možemo samo na osnovi nekih arheoloških nalaza pretpostaviti svrsi nekog plesa te njegovoj izvedbi. Plesovi koji se pojavljuju u sedmom stoljeću povezani su ne samo sa Korejom i Japanom već i sa Kinom. Svi ti plesovi koji su povezani sa plesovima tri kraljevstva su kako smo rekli ranije povezani sa dvorskim plesovima. U Goguryeo kraljevstvu plesovi su povezani sa narodnim pjesmama i glazbom te se od dvadeset-četiri izvedbe čak njih dvanaest svodi na ples sa maskama. Taj ples je poznat u Japanu kao *bugaku* ples. Ples *kiak* koji je poznat u kraljevstvu Baekje koji je izvođen od strane budista nažalost nije uspio opstati na prostorima Koreje , no zahvaljujući odnosima između Koreje i Japana

prije svih kolonizacija taj ples je i dalje ostao očuvan na prostorima Japana , te se izvodi na način kako smo ranije naveli opisujući performativne umjetnosti u Japanu. Treće kraljevstvo koje se pojavljuje je Silla. U vrijeme ujedinjenog Silla kraljevstva sve izvedbe su spojene u jednu i sve se izvode na kraljevskom dvoru. Neki od spominjanih performansa povezuju se sa plesom sa mačevima gdje mladi plemić koji se borio da spasi očevo prijestolje. Ovaj se ples izvodi od strane mladih djevojaka uz kako smo ranije naveli korištenje mačeva kao rekvizita , ali uvijek bez maske. Maskirani ples zvan "Pet Izvedbi"[8] spominje se u poetskim zapisima Silla kraljevstva iz devetog stoljeća uključuje akrobatiku , žongliranje , pantomimu i maskirane šamanske plesove. Ova se izvedba povezuje sa izvedbom sto akrobata iz Kine koji se pojavljuju u ranije navedenim japanskim performativnim umjetnostima. Ovaj se ples kasnije pojavljuje u Joseon dinastiji. Ples se izvodi spektakularno u pratnji pet maskiranih plesača, šesnaest ne maskiranih djeva te praćeni sa trideset-sedam glazbenika.

U Goryeo periodu poznata su bila dva velika festivala. Jedan je bio povezan za Budin rođendan , a drugi je bio povezan uz festival lampiona. U drugom lunarnom mjesecu i sredinom zime odvajali su se festivali posvećeni lokalnim bogovima. Svi oni plesovi koji su se izvodili za vrijeme Silla kraljevstva predstavljaju se i u ovo vrijeme , samo u boljem okruženju i puno preciznije. Dodaju se novi likovi koji predstavljaju hrabre ratnike koji su se borili za svoju zemlju te su umrli časnom smrću. Sve su se izvedbe izvodile u svrhu održavanja mira i harmonije. Kako smo rekli u ranijem poglavlju Koreja je uvijek bila zemlja koja je težila miru i sporazumima više nego ratovanju. Kroz stoljeća su postale poznate trupe izvođača koje su postale dio suvremenog života. Dvorski plesovi su počeli izlaziti na ulice te su na ulicama svojim akrobacijama predstavljali egzorcizme i različite šamanske rituale noseći maske.

U Joseon dinastiji budizam se odbija kao glavna religija kraljevstva , tako se svi njihovi običaji odbijaju izvoditi na dvoru u vrijeme kada oni traže po svojim religioznim obredima. Dvor je tražio da se odbijaju sva religiozna obilježja te da se zabave i izvedbe na dvorima izvode u vrijeme kada dvor to zahtjeva u svrhu svoje vlastite zabave. Satira postaje vodeća pogotovo u vrijeme prvog osvajanja Japana nad Korejom. Takve izvedbe su posvećene ismijavanju budističkih svećenika i kraljevskih dužnosnika. Takve su izvedbe izvođene i na kraljevskom dvoru sve do trenutka ismijavanja kralja te postaju protjerani sa dvora.

---

8. Eckert, J. Carter/ Lee ,Ki-Baik /Lew, Young Ick/Robinson ,Michael /Wagner, Edward, Korea Old and New , A History ,Ilchokak Publishers , Seoul, 1990., 44.-73.

U današnje vrijeme takve se izvedbe još izvode u pojedinim mjestima Južne Koreje te se izvodi uz pratnju dvadeset do trideset maskiranih izvođača. Kao i u Japanu i u koreji se pojavljuju lutkarske predstave. One su i dan danas prisutne u Južnoj Koreji te se izvode u ljetnim mjesecima.

V. Religija:

Vjerovanje je sastavni dio svakog života. Ono nam daje pokretač za postizanje svojih ciljeva , te nam daje neku svrhu u životu. Kada se želimo dotaknuti vjerovanja u zemljama kao što su Japan i Koreja , dolazimo do zaključka kako je ono šaroliko i raznovrsno. Niti jedna od tih vjera ne dominira te daje prostora za prakticiranje. Vjerovanja koja se javljaju i u Japanu i Koreji *su budizam , konfucijanizam* i *taoizam*. Konfucijanizam i taoizam predstavljaju više učenje nego vjeru.

V.I. Koreja i njezina vjerovanja:

U korejskim počecima vjerovanja i vladanje su bili usko povezani, no nakon nekog vremena se počinju udaljavati. Vjerovanja koja se pojavljuju na korejskom poluotoku usko se isprepliću jedna sa drugom. Ispreplitanje različitih vjerovanja sa korejskom kulturom ono je što je oblikovalo korejski narod , njegovo razmišljanje te ponašanje. Povijesno se Koreja razvija pod utjecajem *šamanizma, budizma ,taoizma, konfucijanizma* . U moderno vrijeme pojavljuje se *katolicizam , protestantizam* i *ch'ondogyo*. Iako Koreja ne posjeduje jednu glavnu religiju nego se okreće oko par njih koje se stapaju jedna u drugu , posjeduju jako vjerovanje. Jedan od razloga zašto se korejski narod okreće vjerovanjima je i taj da za razliku od zapada koji se industrijski razvijao kroz stoljeća Koreja je to učinila u samo par desetljeća, što je potaknulo razvoj stresa i tjeskobe među ljudima. Takvi osjećaji potiču ljude na potragom za nečim uzvišenim što bi nam na kraju moglo pružiti unutarnji mir, te sama ta želja i vjera u život poslije smrti koji je povezan uz sva vjerovanja , ono je što ljudima daje unutarnji mir.

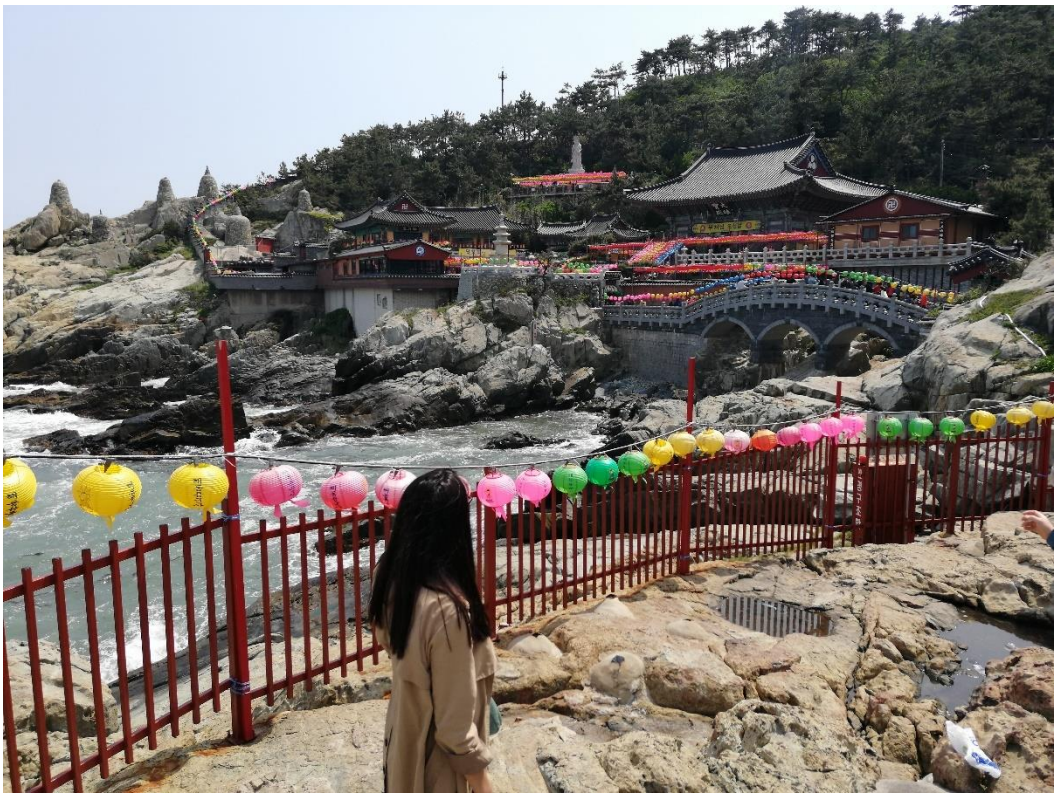
Šamanizam je jedan od najstarijih oblika vjerovanja koje se javlja na korejskom poluotoku. Vjeruje se da su šamani oni koji održavaju komunikaciju između živog i neživog svijeta, posjeduju dar liječenja , tjeranja zlih duhova , te održavanje mira u obitelji i kući. Prakticiranje šamanizma potječe još od doba neolitika , gdje su prvi ljudi imali naviku štovanja svega živoga i neživog povezanog sa duhom koji nikad ne umire. Kao jedna od primitivnih religija šamanizam ne sadrži sistemsku strukturu no pojavljuje se u narodnim običajima i plesovima. Kako vrijeme prolazi te se pojavljuju nova vjerovanja , tako i

šamanizam otvara svoja vrata drugim vjerovanjima kao što su budizam i konfucijanizam. Takvim stajanjem šamanizam ostaje uvijek kao neka alternativa kojoj se okreću ljudi kao jednoj od alternativa. Kako smo ranije naveli vjeruje se kako šaman posjeduje mogućnost komunikacije između živih i mrtvih. Takvo vjerovanje pomaže u riješavanju konflikta koji su se možda dogodili tijekom života te bi se prenijeli u drugi život. Korejski šamanizam uključuje štovanje tisuća duhova i demona za koje se vjeruje da žive u svim objektima u prirodnom svijetu , kao što su drveća , planine , kamenje te se smatra da opsjedaju beživotna tijela koja ne posjeduju jaku vjeru . U staroj Koreji šamanizam je predstavljao vjeru straha i praznovjerja. U novije vrijeme pojavom drugih vjera , šamanizam preuzima šaroliko i umjetničko značenje važno za korejsku kulturu. Šamanski egzorcizam predstavlja , teatralne elemente popraćene glazbom i plesom. Iako dolaskom sofisticiranih vjerovanja kao što su budizam, taoizam i konfucijanizam , šamanizam ostaje i dalje u mirnom odnosu kao jedan od ključnih obilježja korejske kulture.

Sljedeća važna religija koja se javlja na korejskom poluotoku , koje ćemo se dotaknuti kad se budemo spominjali religija na području Japana je budizam. Budizam za razliku od šamanizma koji je do sada nosio obilježje kao glavna vrsta vjerovanja , sadrži strukturu te filozofijsko učenje koje predstavlja osobno spasenje kroz niz preporoda i reinkarnacije. Predstavljanje budizma na korejskom poluotoku dolazi 372. godine u najveće od tad poznata vremena tri kraljevstva Goguryeo. Za dolazak budizma na korejski poluotok zaslužan je budistički redovnik Sundo koji dolazi iz Qian Qin dinastije u Kini. Godine 384. redovnik Malananda donosi budizam u drugo poznato korejsko kraljevstvo Baekje , iz istočnog Jin područja Kine. Zadnje kraljevstvo kojem se predstavlja budizam je Silla , sredinom petog stoljeća od strane redovnika Ado koji dovodi budizam iz Goguryeo kraljevstva. Zanimljiva je činjenica da nakon prodora budizma na korejski poluotok najjači utisak kao vjerovanje i učenje budizam ostavlja u Silla kraljevstvu, a najmanji u Goguryeo kraljevstvu od kojeg sve počinje. Budizam kao glavno vjerovanje tri kraljevstva postaje pogodna radi svoje strukture radi postavljanja Bude kao vjerskog autoriteta , postavlja kralja kao svjetovnog vođu i autoriteta nad narodom. Nakon ujedinjenja Sille 668. godine budizam postaje glavna religija cijelog korejskog poluotoka. Jedno kraljevstvo spaja tri kraljevstva , te jedna vjera postaje jednako jaka u sva tri sada jednom kraljevstvu. Pod kraljevstvom zapovjedi grade se novi hramovi i samostani iz kojih će redovnici preći na područje Japana , te će širiti svoje vjerovanje na druge narode. Iako budizam u ujedinjenom Silla kraljevstvu postaje glavna religija , učenje na dvoru odvija se po učenju Konfucijevih učenja. Kako je dvor i narod pratio budističko učenje

to je dovelo do gradnje jednih od najpoznatijih hramova tog perioda. Jedan od njih je i *Bulguk-sa* hram koji se nalazi u blizini glavnog grada Silla kraljevstva Gyeungju grada na jugoistoku korejskog poluotoka , gdje se nalaze najveće grobnice starih kraljeva koje poprimaju oblik brežuljaka, te najstarija zvjezdarnica u Koreji. Budizam počinje slabit onoga trenutka kada plemići počinju uživati u bogatom načinu života. Tada budizam uspostavlja Son (kineski Chan ; japanski Zen) koji teži pronalasku univerzuma istine kroz krhkost života. Vladari Goryeo kraljevstva koje dolazi na vlast nakon pada ujedinjenog Silla kraljevstva bili su i više nego prisni prema budizmu jai glavnom vjerovanju naroda i dvora. Tijekom Goryeo kraljevstva nastavlja se gradnja hramova (slika 3.)[9],razvijanje budističke umjetnosti te širenje religije uz veliku podršku aristokracije. Ova uspješnica širenja budizma završava onog trenutka kada na vlast dolazi Joseon dinastija koja nije imala u planu sa nastavkom jačanja budizma kao glavnog vjerovanja nacije. Za vrijeme Joseon dinastije dolazi do gušenja budizma te promicanje konfucijanizma kao glavnog moralnog načela i učenja cijelog naroda. Cijeli taj pokret vođen je od strane samoprozvanog kralja Yi Song-gyea ,1392. godine. Svaki pokušaj oživljavanja budizma u svih pet stoljeća vladavine Joseon dinastije , gašen je od strane konfucijanističkih učenjaka i generala. Trenutak koji vraća budizam na korejski poluotok je nasilno preuzimanje Japana nad Joseon dinastijom kao kolonijalni vladar 1910. godine. U tom periodu Japan pokušava usaditi u korejsko budističko učenje, japanska učenja koje je bilo ispreplitano šintoističkim vjerovanjima. Ovi pokušaji uspjeli su oživjeti budizam u srcima korejskog naroda , no oživljavanje nije pošlo onim putem kako su to očekivali na japanskom otočju. Korejski narod ponovno vidi budizam kao svoju vjeru no kako bi stala protiv Japana počinje sa prakticiranjem izvornog korejskog budizma.

9. Eckert, J. Carter/ Lee ,Ki-Baik /Lew, Young Ick/Robinson ,Michael /Wagner, Edward; Korea Old and New , A History ,Ilchokak Publishers , Seoul, 1990., 80.-129.

Slika 3.

Konfucijanizam je moralno i religiozno učenje koje uspostavlja Konfucije 6. stoljeća prije Krista. Njegovo učenje se temelji na složenom sustavu moralnih, političkih , socijalnih i religioznim mislima koje su utjecale na kineski narod, također kao i korejski i japanski narod. Konfucijizam uči kako biti dobar vođa , te kako pravilno voditi obitelj i društvo. Njegovo se učenje temelji na pet knjiga zvanih "pet klasika". Tih "pet klasika" podijeljeni su na Knjigu promjena, Knjigu pjesama, Knjigu povijesti, Knjigu obreda i Anali proljeća i jeseni. Konfucijanizam je kao i budizam započeo kao vjera bez boga, no nakon prolaska nekog vremena i to se počelo mijenjati sa izmjenom vladara od kojih je svaki težio za nekom božanskom ulogom. Prvi zapisi dolaska konfucijanizma na korejski poluotok događaju se u jednako vrijeme kao i kršćanstvo. Sva tri kraljevstva ostavljaju zapise o dolasku konficijanizma na poluotok te njegov utjecaj. U Goguryeo kraljevstvu na fakultetu T'aehak-kam koji je uspostavljen 372. godine uspostavljeno je i privatno konfucijeva akademija u provinciji. Ipak jedno kraljevstvo je opet bilo brže od Goguryeo kraljevstva , a to je Baekje kraljevstvo. Kako bi se bolje proučilo Konfucijevo učenje , ujedinjeno Silla kraljevstvo šalje svoje delegacije učenjaka i intelektualaca u Tang Kinu sa svrhom proučavanja rada Konfucijevih učenika iz prve ruke. Njihov povratak donio je u kraljevstvo spise i predmete

koji su činili temelje konfucijanizma na korejskom poluotoku. Budizam kao glavna religija daje priliku konfucijanizmu kao filozofsko učenje i strukturu koja pridržava budističko učenje. Konfucijevo učenje pružalo je strukturu za moralni učenje naroda te kao takav postavlja glavne temelje društva koji se zadržavaju u korejskom umu. Sa uspostavljanjem Joseon dinastije 1392. godine dolazi do prihvaćanja konfucijanizma kao glavnog moralnog učenja , na kojemu se temelji educiranje, ceremonije te civilno zakonodavstvo. Takvim jačanjem konfucijanizma dolazi do negiranja budizma koje je do nedavno koristilo njihovo učenje kao potporanj za svoje vjerovanje. Sa dolaskom novijeg doba , dolazi i do novog društva. Koreja kao zemlja novih mogućnosti privlači mnoga zapadnoeuropska društva , no i japansko društvo, koje će se kasnije pokazati kao kobno. Kod tako velikog priljeva stranaca u već slabu Joseon dinastiju dolazi i do pobunjeničkih skupina, kojima Konfucijevo učenje pruža dobar temelj za nacionalističke pothvate. Na kraju devetnaestog stoljeća pojavljuju se pobunjeničke skupine pod imenom " pravedna vojska" kojoj je temelj konfucijanizam , a bore se protiv agresora kao što je Japan, te kao što će tek postati. Svi ovi pokušaji i utjecaji uspijevaju u oblikovanju konfucijanizma pomoću uvijeta i pravila tog vremena. Reformisti prihvaćaju zapadnu civilizaciju , te njihova stajališta i učenja kako bi uspostavili moderno društvo i nezavisnost.

Kršćanstvo koje je preuzelo svijet kao vodeća religija uspijeva pronaći put i do korejskog poluotoka, tako i katolicizam uspijeva dobiti svoj komad torte kao jedna od utjecajnih religija koje se pojavljuju. Povezanost katolicizma i korejskog poluotoka počinje još od 17-tog stoljeća kada spisi misionara Mattea Riccia iz Kine dolaze iz Pekinga, među tim spisima nalazili su se također i zapadnjački zapisi o solarnom sistemu te ostalim učenjima koji su na zapadu bili u potpunosti priznati te su uspjeli privući pozornost učenjaka i intelektualaca u Joseon dinastiji. Do 18-tog stoljeća ta su učenja stajala između učenjaka i njihovih tradicionalnih obitelji koje nisu htjele podržati ono što zapad donosi o znanosti. Na korejski poluotok nije dopušten niti jedan ulazak svećenicima do 1794. godine kada kineski svećenik James Chu Munmo posjetio Koreju. Nakon toga brojka svećenika je rasla , a sa njom i broj vjernika. Širenje različitog vjerovanja od onog koje je već bilo prisutno na korejskom poluotoku bilo je protiv zakona i morala, no to nije spriječilo da do 1865. godine nekolicina svećenika i misionara skupi oko sebe otprilike 23 000 vjernika. To su bili početci dizanja katoličke vjere kao jedne od vodećih religija na korejskom poluotoku.

Protestantizam dolazi na korejski poluotok 1884. godine dolaskom američkog doktora i prezbetarijanaca misionara. Sljedeće godine na korejski poluotok dolaze još tri misionara iz Amerike. Njihov dolazak na korejski poluotok privlači sve veći broj vjero ispovjednika. Protestanti donose sa sobom znanja medicine te nove načine edukacije sa kojima se ovaj dio svijeta još nije susreo ili je pokušavao odbiti sve do trenutka kad nije bilo više stabilnog temelja jednog kraljevstva. Neki od lokalnih protestanata koji se javljaju vremenom su Dr. So Chae'pil , Yil Sang-chae i Yun Ch'i-ho. Oni su svi predstavljali borce za nezavisnost , koji su se posvetili političkom djelovanju. Privatne škole koje su osnovane od strane portestanata kao što su Yonhi i Ewha koriste se kao vrata za nacionaliste koji pokušavaju prodrti u društvo. Sve te protestantske škole i organizacije su potakle mlade koreance na otpore i borbu protiv kolonijalizma , te u njima budio snažno domoljublje i nacionalizam.

Ch'ondogyo ("Religija nebeskog puta") socijalni je i tehnološki pokret koji nastaje kao otpor dolasku različitih religija sa različitih strana svijeta. Kombinacija je konfucijanizma i šamanizma. Ovaj se pokret se javlja 1860-ti godina , te se u to vrijeme zvao Tonghak ili "istočnoo učenje " , suprotnost tomu staje Sohak ili "zapadno učenje". Glavne odredbe na kojima se temelji Ch'ondogyo je Innaech'on. Innaech'on govori o tome kako je čovjek sličan "Hanulnim" koji predstavlja vladara neba i sveg živog. Ipak čovjek nikad neće biti Bog, no on će uvijek biti u čovjekovom umu. Iako je početno ovo vjerovanje bilo kombinacija između šamanizma i konfucijanizma , u kasnije doba prihvaća neka obilježja budizma , taoizma i kršćanstva.

V.II. Japan i njegova vjerovanja:

Kako smo ranije naveli Japan i Koreja se ne razlikuju previše u pristupu prema religijama koje se nalaze na njihovom prostoru. Svaka religija koja se pojavi na otoku pod utjecajem već postojećih religija. Takvim načinom ispreplitanja religija dolazi do štovanja različitih običaja kao jedno.

Šintoizam[10] se smatra jednom od najstarijih religija koje se javlja na japanskom otočju. Autohtona religija koju možemo pronaći jedino u Japanu. U vrijeme kada svi vjeruju u duhove te prakticiranje animizma. Šintoizam predstavlja početke vjerovanja japanskog društva koje se temelji na korijenima filozofije. Značenje imena i religije je "put bogova". Prakticiranje vjere temelji se na štovanju duhova , te kako oni opsjedaju sve i žive u svemu

što je sveto i vrijedno štovanja. Kasnije to prelazi u štovanje svega što osoba koja vjeruje smatra vrijednim , te smatra da posjeduje neku veću silu. Oni jači bogovi i dugovi žive u hramovima , ostale štujemo zasebno i pojedinačno sami za sebe. Oni se miješaju u ljudska posla , te ih se štuje i moli uz prinos žrtve za zdravlje , sreću u obitelji, ljubav , dobru žetvu i ostalo. Molitva , žrtva i štovanje ne čine se iz razloga kako bi se nešto postiglo i tražilo od njih , nego se molilo i štovalo iz želje za mirnim životom. Svrha nije komunikacija sa duhovima. Molitve se izvode kroz ceremonije i žrtve. Vjerovanje se temelji na štovanjima *kami*-a. *Kami* predstavlja bogove i duhove , koji također mogu biti prirodni fenomeni kao što su sunce, planine , kamen, drveće i ostalo. Neka od štovanja koje pronalazimo temelje se na mitološkim bićima i bogovima kao što je božica sunca Ameterasu. Vjerovanje da sve što nas okružuje posjeduje neku vrstu duše , pruža život svakom tom biću. Kada nešto ima naziv kami jedino znači da ima ispred sebe značenje "superiornijeg" , "jačeg" , "iznad". Dakle po takvom opisu sve može biti kami, čak i blato i vjetar. Japanci su vjerovali u veliki broj kami-a, dobre i loše. Oni duhovi koji utječu na prirodu razgovaraju , no nemaju oblik niti ih se prikazuje, su zli i ne portretirani od strane vjernika. U šintoizmu granica između ljudi i prirode nije strogo povučena. Priroda je ono što se razlikuje od ljudi. Čovjek je integralni dio prirode , on opisuje sve elemente i snagu o sebi. Iako je šintoizam imao veliku prisnost prema prirodi , ono što nedostaje je potreba za metafizikom i vjerovanjem u nešto jače kao glavne komponente. Do dolaska budizma na japansko otočje ne postoji niti jedno literaturno obilježje ili glavni lik štovanja, vjerovanja u nešto uzvišeno , te nešto što nas očekuje. Kami se odnosi na molitvama i spekulacijama koje teže materijalnim dobrima i onom svjetovnom , više nego nekom uzvišenju i svrsi života dalje od onog što imamo na zemlji. Šintoizam nam ne nudi ništa što bi nas moglo upozoriti i spriječiti od pogrešaka kao nečeg nemoralnog. U vjerovanju ne nailazimo na ništa što bi nas moglo naučiti različitim vrstama djelovanja, jer se na kraju krajeva sve temelji na onom materijalnom. Kod ranih primjera šintoizma nailazimo na pročišćavanje duša i tijela kroz ceremonije koje bi kasnije vodile do garancije mirnog života i postizanja ispunjavanja želja i blagoslova duhova. Kada govorimo o grijesima u šintoizmu rituali pročišćivanja su bili glavna praksa vjerovanja. Stvari koje su se smatrale uvredljivim za bogove i duhove kasnije bi rezultirale bolestima , erupcijama , potresima i ostalim nepogodnostima. Takve pojave bi se događale radi manjka ili negacije molitve. Pročišćavanje se u ritualima provodilo kroz odbacivanje svih nečistoća koje bi se uz pomoć prskanja vode ili bacanjem soli micale od tijela. Šintoizam se u najranije vrijeme dijeli na dvije različite vrste , ujugami i hitogami. Ujugami se temeljio na klanovima (uji) . Štovanje bogova i duhova temeljilo se na individualnosti gdje svaki klan posjeduje svoj hram te svoje glavno biće

štovanja. U ovom sistemu štovanje predaka predstavlja jedno od najvažnijih komponenti. Njihovo vjerovanje temeljilo se agrikulturalnom dobru koje se postiže prilikom štovanja. Hitogami ili čovjek-bog vjerovanje temelji se na bliskom odnosu između jedne osobe i određenog kami-a. Ono se provodi kroz šamanističko djelovanje svećenika ili svećenica , koji imaju moć razgovora sa duhovima , te kroz svoje razgovore i molitve pružaju liječenje i postizanje dobrobiti za svakog tko ga zatraži. U trenutku kada se mali klanovi pripajaju većim dolazi do osnivanja hramova koji su svima dostupni , utjelovljuju se vlade , dvori te se izlazi iz centralizma. U takvim promjenama dolazi i do promjena u vjerovanju di šintoizam postaje jedinstvena religija cijelog naroda. Šintoističke hramove možemo prepoznati po vratima na ulazu na svetu zemlju te se zahtjeva klanjanje pri ulazu u hram , ispiranje ruku , te nakon klanjanja u hramu potrebno je pokloniti se na izlasku ponovno na vratima. Ta se vrata zovu torii (slika 4.) , te se smatraju jednim od glavnih obilježja Japana. U prvim šintoističkim hramovima dolazi do štovanja ogledala i nakita kao nečeg što dokazuje prisutnost bogova i duhova. Najstarije poznato ogledalo ono je božice sunca Amaterasu ,"Yata no Kagami". Ono se smatra da se čuva i dan danas u najsvetijem japanskom svetištu na pacifiku u Ise gradu. Taj je hram posvećen božici sunca te se smatra da ona tamo obitava. Hram stoji okrenut prema izlasku sunca , te od tud dolazi poznati naziv za Japan kao "zemlja izlazećeg Sunca".

Slika 4.

10. Davies , Roger J. , Japanese Culture: The Religious and Philosophical Foundations,Tuttle, Tokyo, 2016., 39.-54.

Budizam[11] je prva religija koja se pojavljuje u Japanu , sa dobrom strukturom i postavljenim pravilima. Ona uči razliku između moralnog i nemoralnog , te priprema za život poslije svjetovne smrti. Kako smo ranije naveli šintoizam možemo smatrati kao temelj vjerovanja u Japanu te stvara kulturu molitve i štovanja , tako i budizam pruža drugu stepenicu tom vjerovanju , te donosi strukturu , religiju i filozofsko vjerovanje. Budizam ima jednu od glavnih uloga u japanskom društvu. Ono donosi literaturu , arhitekturu, vizualne umjetnosti , vrijednosti, stanje uma , socijalno i političko razmišljanje koje je prisutno u Kini. Pružanje većeg standarda i modernizacije Japana ono je što daje budizmu vrijednost na otočju. Iako smo ranije spominjali budizam na korejskom poluotoku nismo se dotaknuli njegovog temeljnog učenja i doktrine. Budizam dolazi od učenja povijesne ličnosti *Buddhe* (njegovo ime znači " onaj prosvjetljeni" , "onaj probuđen") iz petog stoljeća prije Krista u Indiji. Kao religija protivi se filozofijskom učenju i metafizičkoj spekulaciji uz učenje da istina leži iznad racionalnog razmišljanja ,te se može učiti samo od strane onoga koji je doživio i prošao put prosvjetljenja. Budizam se prikazuje kao prijelaz između onog svjetovnog , kroz iskustva , duševnu sebičnost i patnju dolazimo do onog uzvišenog i mudrosti stečenog kroz put života. Budizam ističe kako je život bolan i pun patnji kroz koje moramo proći , te nas potiče da se maknemo od svega onog što budi žudnju u nama. Žudnja za nečim svjetovnim i životnim je ono što nam pruža razočaranje, patnju i bol. Buddha smatra da se njegovim učenjem možemo maknuti od onog svjetovnog , odbaciti hedonizam i sve ono što nas sprječava u duhovnom razvoju. On nas uči da jedino što je prava istina je ono što se nalazi u nama , a sve ono ostalo što se nalazi izvana je prolazno , laskavo , promjenjivo i nestvarno. Budizam nije nikad bio centraliziran od strane jedne vodeće ličnosti , nego se temelji na individualnosti, etničkoj moralnosti (" dobro je dobro , za svoju osobnu dobrobit") . Budizam nije toliko povezan sa sveukupnim društvom , nego se koncentrira na individualnost. Njegovi su temelji u dobrobiti, humanosti, gostoljubivosti i idealnoj ljubavi prema svim živim stvarima ,te unutarnje pročišćavanje. Glavna dva temelja budizma predstavljeni su kao suosjećanje i odvojenost. Pitamo se zašto odvojenost? Odvojenost je potrebna kako bi postigli osjećaj slobode , a biti oslobođen vodi do izjednačavanja i mira). U budizmu ne postoji vjerovanje u glavnog stvoritelja kao što nalazimo u židovstvu , kršćanstvu ili islamu. Njegovo vjerovanje temelji se u vjerovanju u cijeli univerzum u kojemu ljudska prisutnost i djela trebaju pridonijeti jednakosti i staloženosti.

11. Davies , Roger J. , Japanese Culture: The Religious and Philosophical Foundations,Tuttle, Tokyo, 2016.,60.-78.

Univerzum se predstavlja kao nešto ne završeno , ne stvoreno , bez početka i kraja, ono je prisutno. Budizam vjeruje u djelovanje karme te reinkarnaciju. Vjerovanje u karmu i reinkarnaciju uči ljude kako svojim djelovanjem sami sebi stvaraju put po kojem će se kretati i oblik u kojem će se ponovno roditi. Ljudsko tijelo nije centralno nego nam služi kao oruđe u postizanju uzvišenja. Kako smo rekli ranije za razliku od zapadnih vjerovanja budizam se ne temelji na vjerovanju u jednog boga , no one ne negira njegovo ili njihovo postojanje , samo o njima ne razgovara. Glavni cilj budizma nalazi se u postizanju nirvane ili uzvišenog stanja. Sam Buddha nije bio toliko zabrinut davanjima , nego se posvetio učenju istine. Budizam dolazi u Japan tisuću godina nakon njegovog pojavljivanja i dugog puta iz Indije. U Japanu je u tom razdoblju zabilježen veliki priljev različitih kultura na otočje , tako među njima dolazi i budizam. Prije dolaska budizma ,Japan nije posjedovao niti jednu religiju osim šintoizma koji je dominirao na otoku. Takvim stavom naroda budizam pokušava pronaći svoje mjesto u društvu. Kako bi privukao nove vjernike , budizam staje ruku pod ruku sa šintoizmom , te danas možemo naići na izmiješane hramove. Budizam je uspio privući vjernike svojim tekstovima literaturom i učenjima koje kako smo rekli ranije u šintoizmu nismo nalazili. Njihovo šarenilo , ilustracije ,te priče o životu nakon smrti, strukturom koju posjeduje kao religija ,te težnji nečem uzvišenom ono je što stvara novi smisao vjerovanju japanskog naroda. Takav stav japanskog naroda rezultirao je izglasavanjem od strane centralnog Yamato suda u priznavanju budizma kao jedne od najutjecajnijih religija koja postavila uz šintoizam. Ipak sa svim svojim ritualima, literaturom i molitvama predstavlja se ljudima u magijskom svjetlu te tako postaje čak i jača od šintoizma. Kako smo ranije naveli simbioza koja se postiže između budizma i šintoizma rezultira pronalaženjem budističkih hramova u šintoističkim ,te obrnuto. Budizam u toj simbiozi prihvaća lokalne kami-e te ih štuju uz sva svoja vjerovanja. Zahvaljujući takvoj prilagodbi i harmoniji koju postižu budizam i šintoizam dolazimo do sveukupnog prihvaćanja od strane japanskog naroda koji se počinje razvijati u narod kakav poznajemo danas. Novi pogledi na religije na stari japanski način. Japanski budizam se prilagođava japanskom društvu sa svojim jakim štovanjem predaka, te ono postaje jedno od glavnih obilježja vjerovanja. U počecima budizam je predstavljao zaštitu cara od bolesti i nedaća koji je služio kao talisman za naciju. Na kraju krajeva dolazi do prihvaćanja karme, života poslije smrti, počinju se izvoditi pogrebni rituali , otvaraju se vjerske škole. Budizam postaje glavno načelo razmišljanja naroda. Adaptiranje budističkih i kineskih političkih sistema sa strane Yamato suda ranog sedmog stoljeća za vrijeme princa Shotoku-a koji je zaslužan za samostalno pisanje nekoliko komentara na vjeru , te je zaslužan za gradnju mnogih hramova (slika 5.) , otvaranje kineskih veleposlanstava, te uvođenje konfucijanizma.

Slika 5.

U Kini se postavlja novi pristup budizmu i kineskim dinastijama koje su predstavljale uzor cijeloj istočnoj Aziji u kojoj religija legitimizira vođe a vođe personaliziraju religije. U ovakvom pristupu ne nudi nam se pravedna izmjena između vođa i religije, iz razloga što vođe se okorištavaju zahvaljujući religijama no ne daju ništa za uzvrat. Nakon što budizam počinje gubiti svoj utjecaj u Kini, ona se okreće i daje prostora drugim religijama vrstama prakticiranja kineskog budizma kao što je meditacija *Ch'an*(*Zen*) , koji se kasnije pojavljuje i u japanskom budizmu. Kako se budizam uvlačio u svakodnevni život japanskog naroda , tako dolazi i do stvaranja "tri glavna naglaska". Prvi naglasak kojim se vodio budizam u Japanu temeljio se na ezoteriji budizma koji posjeduje magične formule, rituale i umjetnost. Sljedeći naglasak koji se pojavljuje na osnovi spasenja koje se temelji na Buddhi "čiste zemlje" iz koje se javljaju mnoge sekte. Ovaj se naglasak javlja u desetom stoljeću. On nam govori o Buddhi Amidi koji nas čeka na drugoj strani života. Treći naglasak se temelji na nirvani , samokontroli , spasenju kroz meditaciju i shvaćanje svog postojanja. Danas se ovo

prakticiranje budizma zove zen budizam. Japanski zen budizam temelji na kineskom ch'an budizmu na koji snažno utječe taoizam.

Taoizam[12] i *konfucijanizam* se smatraju dvjema najvažnijim filozofskim učenjima i glavnim kineskim religijama. Utjecaj na Japan taoizam postiže najviše radi svog utjecaja na zen budizam, dok konfucijanizam dolazi u Japan sa ranijim valovima vanjskih utjecaja na japansku kulturu. Pojavljuje se u šestom stoljeću kao i mnoge druge religije koje se posuđuju iz Kine te se prilagođavaju japanskoj kulturi. Taoizam kao i budizam posjeduje svoje magično-religijske prakse. Iako se taoizam nije uspio institucionalizirati u Japanu, uspio se duboko urezati u vjerovanje naroda. Taoizam se i dan danas nalazi u modernom Japanu i japanskim školama , te se taoizam ne samo u Japanu , nego u cijelom svijetu smatra jednim od temeljnih učenja. "*Tao*" u doslovnom prijevodu znači "put" ,no zna se koristiti i izraz " put koji se prati" , on predstavlja doktrinu ponašanja u Japanu. Vjeruje se da taoizam dolazi od ideja *Lao Tzu* u petom stoljeću prije Krista u Kini, koji je učio naciju "Tao" izrazu koji je povezivao ljude i prirodu. Kasnije se to tumačenje prenosi u povezivanje neba i zemlje, povezivanje svetosti nebesa sa ritualima koji se izvode na zemlji. Prema učenju Lao Tzu, sve stvari i bića imaju svoje porijeklo iz odnosa između dvije suprotnosti *Yin* i *Yang* " dvoje rađa treće". To je glavno učenje o nebesima , zemlji i čovječanstvu , po kojemu svaki oblik života dolazi u postojanje. Na drugoj razini vjerovanja Tao također predstavlja univerzalnu silu kozmosa "Tao koji se ne može imenovati" ili tao koji se nalazi na počecima univerzuma , te iza ili u svakom postojanju. Takvim učenjem taoizam predstavlja univerzum kao hijerarhijski organizirane mehanizme u kojim svaki dio ima svoju ulogu i stvara cjelinu. Čovjek predstavlja mali univerzum , te odgovara onom svevišnjem koji predstavlja veliki univerzum ,a čovjekovo tijelo služi za reproduciranje plana kozmosa. Zakon taoizma leži u promjenama koje se temelje na ponavljanju od početaka pa nadalje. Njegovo učenje drugim riječima govori o tome da sve što se razvije neizmjernom kvalitetom preći će u nešto suprotno. Odnosi života i smrti odnose se na transformaciju nečeg ne živog u nešto živo , pa zatim ponovno u ne živo. U takvom se ciklusu ne gubi se ono primarno zajedništvo. Pogled na stvaranje svijeta od strane taoizma odnosi se na stvaranja svakog djela univerzuma ritmičkim pulsiranjem , ništa nije statično , te je svaki subjekt podložen transformaciji kroz vrijeme. Ove promjene su sistematizirane te stvaraju teoriju predviđanja napisanopg u knjizi promjena I Ching.

12. Davies , Roger J. , Japanese Culture: The Religious and Philosophical Foundations,Tuttle, Tokyo, 2016., 79.-86.

Ono što taoizam manjka je nešto uzvišeno čemu se vjernik može posvetiti. Iz tog razloga taoizam pruža nestabilne temelje za religiju , kao što nam to pruža šintoizam ili budizam. Tao brani meditaciju, molitvu , stjecanje znanja , te odbacivanjem svega toga postiže se cilj taoizma. Poznato je kako tao nije moguće uhvatiti no moguće ga je primiti. Pod učenjem bez riječi potrebno je proći kroz proces pražnjenja uma od svih strasti i smetnji dok ne postane ogledalo nebesa i zemlje u multipliciranju objekata. Nakon što se to postigne postiže se uzvišenje i Tao. Tada se pruža istraživanje kroz vrijeme i prostor kao nešto što pruža vječnost. Iako se nikad nije pokušavalo usaditi taoističko vjerovanje u japansku kulturu , ipak se neka vjerovanja i stajališta usađuju u vjerovanje naroda. Kako to inače biva vjerovanje se modificira japanskom načinu života. No tajnovitost taoizma uvelike utječe na kineske Ch'an (Zen) budističke škole koje su prenesene u Japan u vrijeme Kamakure. Dapače neki tvrde da zen predstavlja budističku verziju taoizma.

Nakon adaptacije iz Kine u šestom stoljeću budizam se vodi kao vodeća intelektualna , umjetnička i socijalna vodilja Japana. Preko čak tisuću godina. On je pomogao u prelasku iz jednog razdoblja primitivnog Japana koji je djelovao u plemenima u visoko civiliziranu nacionalno osviještenu zemlju. Zahvaljujući takvom djelovanju preko tisuću godina budizam održava duhovne i estetske vrijednosti japanskog naroda. Najutjecajnija grana budizma u japanskoj kulturi je *Zen*[13], koji je bolje predstavljen svijetu kao "škola meditacije istočnog azijskog budizma". Ipak Zen redovnici djeluju u više aktivnosti osim onih religijskih i meditacijskih , oni također sudjeluju u diplomatskim odnosima, kulturnih umjetnosti , kao što je literatura , slikanje , arhitektura , vrtlarstvo , itd. . Porijeklo mu dolazi iz kineskog Ch'an budizma (kineski Ch'an dolazi od sanskrita dhyana , značenja meditacija ; japansko izgovaranje kanji-a za Ch'an je *zenno)* pod snažnim utjecajem taoističkog razmišljanja. Osnivač Ch'an škole indijski je redovnik Bodhidharma , koji donosi svoje učenje o meditaciji u lotus poziciji koje dovodi do iznenadnih svaćanja u Kinu oko 520. godine . Do vremena kada zen stiže u Japan , predstavlja se kao već gotovo učenje koje se na veliko prakticira u Kini. Predstavljanje Ch'an učenja smatra se jednim od najvažnijih događaja u japanskoj religioznoj povijesti. Zen se predstavlja Japanu 1 200. godine od strane budističkog redovnika *Eisai*-a ,koji uspostavlja *Rinzai* sektu. Poznat po svojoj strogoj meditaciji, *koan* zagonetkama , enigmama, paradoksima , nelogičke izjave koje su trebale pomoći pri meditaciji.

13. Davies , Roger J. , Japanese Culture: The Religious and Philosophical Foundations,Tuttle, Tokyo, 2016. 89.-100.

Druga forma zen-a dolazi od strane *Soto* sekte koja se kasnije pojavljuje od strane *Dogen*-a , koji je djelovao protivno Eisai. Soto Zen također koristi meditaciju kao svoju glavnu praksu , no odbacuje korištenje koan. Oni smatraju da se meditacija treba provoditi u miru i tišini. Oba redovnika učila su u Kini u Ch'an školama. Zen se ubrzo uvlači u sve aspekte japanskog vjerovanja , te se započinje sa gradnjom hramova po zemlji. Takvo brzo razvijanje rezultira kao centralna kulturna religiozna praksa. Zen je postigao pozitivan utjecaj na ljude , te tijekom tog perioda formira umjetnost tinte, Noh drame koju smo spominjali ranije, ceremonije ispijanja i pripreme čaja , aranžiranje cvijeća , uređivanja okoline, itd. . Radi svog direktnog djelovanja zen ojačava učenje materijalnih vještina i vojne sate u Japanu. Pošto su se samurai učili pod vodstvom zen vjerovanja , tako se zen uvlači u sve dijelove života i japanskog društva. On razvija zaštitničko stajalište prema onom japanskom, te takvim učenjem razvija egoistično razmišljanje japanskog naroda. Zen iako dolazi iz budizma naglašava iako takvo učenje nalazimo u svemu , no pravu istinu nije moguće naučiti zbog uzvišenosti i konceptualnosti koju ona nosi. Uzvišenost se ne postiže nirvanom , no svojim vlastiti shvaćanjem. Ultimativnu istinu svi nosimo u sebi no sami ju moramo otkriti. No čak i kada ju otkrijemo nismo u mogućnosti podijeliti ju sa drugima. Zen ne predstavlja ni religiju ni filozofiju, nego više predstavlja neko mistično djelovanje i učenje. Kao i sve ostale grane budizma , nije dobro organizirana te joj nedostaje točno definiranje i autoritet koji je potreban za stabilno vjerovanje. Važno učenje Zen-a temelji se na indikaciji kako jezik kao intelektualni alat komunikacije stoji na putu shvaćanja i prihvaćanja. Zen smatra da se djela koja činimo miješaju kroz medij govora koji nije u mogućnosti pravilno prenijeti ono pravo. Mudrost i jednakost pronalazi se u tišini uma, prije nego kroz razgovor i komunikaciju među ljudima " u tišini kao i djelima , pronalazi se znanje".

U svojim prvim počecima *konfucijanizam*[14] se povezuje sa taoizmom. Kako se taoizam bavio odnosom između čovjeka i kozmosa , tako se konfucijanizam bavio čovjekovom i njegovom ulogom u društvu. Točnije jedan se bavi iznad čovjeka , drugi čovjekom. U svojim počecima činili su cjelinu , kasnije ta dva učenja odvajaju se no i dalje stvaraju cjelinu kineskog vjerovanja i učenja. Konfucijanizam predstavlja primarno etički i filozofijski kod , a ne religiju u pravom smislu vjerovanja. Kao ni kod taoizma ne postoji uzvišeno biće u koje se vjeruje, nema svećenstva, teksta koji uči vjerovanju, niti empatije i metafizike. Postoji samo pravo ponašanje koje smo dužni pokazati vladaru kroz lojalnost , koju pokazujemo pravilnim ponašanjem i štovanjem vladara. On je alat slaganja socijalnih statusa jednog društva. Konufijizam je prvenstveno racionalna, utalitaristička filozofija ljudske prirode koja se

smatra jedinom pravom slikom ljudskog ponašanja u društvu. Temelji učenja nalaze se na etnitetu , obitelji i državi, koje se trebaju voditi na osnovi edukacije i superiorne etičke mudrosti. Obitelj je ta koja služi kao veza između čovjeka i države. Oba načina prakticiranja konfucijanizma stari i noviji postavljaju temelje japanskom društvu na jednak način kako to čine budizam i šintoizam. Rani konfucijanizam predstavlja se Japanu u prvom valu utjecaja koji dolaze iz Kine , uključujući i budizam i taoizam. On dolazi uz adaptaciju kineskog pisma kanji-a. njegovo učenje je usko povezana sa učenjem kineskog pisma. U svojim počecima konfucijanizam ne dolazi do velikog izražaja radi jakog budizma , no u drugom valu koji se događa od 12. do 17. stoljeća pod nazivom *neo-konfucijanizam* postaje glavno načelo intelektualnog razvijanja naroda. Neo-konfucijanizam postepeno mijenja budizam kao vodeću religiju radi racionalnog stajališta i odnosa prema sistematskom djelovanju. Protivljenje njegovim načelima bilo je minimalno ili nikavo. Njegovo učenje o dominaciji išlo je ruku pod ruku sa učenjem japanskog naroda kroz povijest. Kako je poznato Japan se smatra dominantnom rasom i narodom nad narodima čije vodstvo održava mir. Iako se u današnje vrijeme niti jedan Japanac ne smatra konfucijanistom , on je usađen u njegovo stanje uma koje se razvija od samih početaka , pa sve do kraja.

14. Davies , Roger J. , Japanese Culture: The Religious and Philosophical Foundations,Tuttle, Tokyo, 2016., 101.- 137.

VI. Zaključak:

Od dana kada je Japan prvi put osjetio kopno na korejskom poluotoku pa sve do danas ,ostaje sa željom da se poveže sa svijetom. Koliko kroz povijest možemo uočiti pozitivne i negativne strane jedne i druge zemlje, sve se svodi na kraju na tiho prebacivanje jednog naroda na drugi. Ono što se svi boje reći ucrtano je u srca korejskog naroda. Dok japanski narod živi u razmišljanju kako njihovo djelovanje tijekom perioda kolonizacije nije bilo toliko jako i zlobno , tako i korejski narod živi sa kamenom u srcu i izgrađenim zidom koji se teško preskače. U ovakvoj situaciji kod naroda koji nikad nije bio poznat kao nasilan nije ni čudno da će druga strana dugo čekati oprost za sve što su činili. No na stranu svih tih negativnih utjecaja koje su se događale u vrijeme prije drugog svjetskog rata, ove dvije države su i pozitivno utjecale jedna na drugu. Kao primjer navodimo očuvanje korejskih performativnih umjetnosti na japanskom otočju ,koje danas također izvode plesove koji su od davnih dana zaboravljeni na korejskom otočju te se pojavljuju samo u spisima. Jednako tako Japan vraća budizam na korejsko otočje , isti onaj za koji su korejanci zaslužni za dovođenje na otok. Narod prihvaća budizam ponovno, ali po učenje starog korejskog budizma , te tako razvijaju svoj nacionalizam. Iz osobnog iskustva koje sam stekla na putu i istraživanju te dvije države, te istraživanje njihovog odijevanja i vjerovanja , mogu potvrditi sve te činjenice. Daleki istok toliko nov , a toliko star.

VII. Životopis:

Lacić, Valentina rođena je 15.02.1994. godine u Zagrebu, gdje pohađa osnovnoškolsko obrazovanje u osnovnoj školi "Vukomerec" u razdoblju od 2000.-2008. godine. 2008. godine upisuje XII. Opću gimnaziju u Zagrebu , nakon koje uspješno započinje studij na Tekstilno-tehnološkom fakultetu u Zagrebu. 2017. završava sa preddiplomskim obrazovanjem na smjeru modnog dizajna , te nastavlja doškolovanje na diplomskom smjeru teorije i kulture mode. Inspiraciju za obradu teme diplomskog rada pronalazi iz osobnih iskustava nakon putovanja u spomenute zemlje.

VIII .Literatura:

1. Davies , Roger J. , *Japanese Culture: The Religious and Philosophical Foundations*,Tuttle, Tokyo, 2016.

2.Korean Foundation, *Hanbok : Timless Fashion Tradition*, Seoul Selection, Seoul, 2013.

3.Clements, Jonathan , *A Brief History of Japan*, Tuttle, Tokyo, 2017

4. Rhee, Syngman , *Japan Inside Out: The Challange of Today* , Gwangchang Media , Seoul,2017.

5. Chang , Kwon Oh, *Korean Costumes during the Chosun Dynasty* Hyunam Publishing, Seoul, 1998.

6. Hiromi, Ichida ,*An Illustrated Guide to Japanese Traditional Clothing and Performing Arts,* Tankosha Publishing Co., Tokyo, 2017.

7. Eckert, J. Carter/ Lee ,Ki-Baik /Lew, Young Ick/Robinson ,Michael /Wagner, Edward *Korea Old and New , A History* ,Ilchokak Publishers , Seoul, 1990.

IX. Popis slika:

Slika 1., Hanbok , 02.05.2019. ,Gyeongbokgung palača , Seoul , Južna Koreja

Slika 2. Kimono, 08.05.2019. , Asakusa shirine, Tokyo , Japan

Slika 3. Budistički hram, 06.05.2019. , Haedong Yonggungsa, Busan , Južna Koreja

Slika 4. Torii, 11.05.2019. , Hakone shirine , Hakone , Japan

Slika 5. Budistički hram , 08.05.2019. , Sensō-ji , Tokyo, Japan

Napomena: sve priložene fotografije su autorskog prava , te pripadaju autoru rada